

## Spoluvlastnictví

### II. ÚS 471/05

Odvolací soud svoje rozhodnutí postavil na závěru, že mezi stěžovateli a vedlejším účastníkem byla uzavřena konkludentní smlouva, z níž má vyplývat, že stěžovatelé nebudou požadovat po vedlejším účastníkovi žádné plnění za to, že vedlejší účastník užívá nemovitost nad rozsah svého spoluvlastnického podílu. Takový závěr ze skutkových zjištění nevyplývá. Svým rozhodnutím porušil právo stěžovatelů na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 Listiny a právo na spravedlivý proces, které je zaručeno v čl. 36 odst. 1 Listiny .

**Ústavní soud nesdílí názor odvolacího soudu, že plnění za užívání předmětu podílového spoluvlastnictví podílovým spoluvlastníkem nad rámec jeho spoluvlastnického podílu na společné věci je plněním bez právního důvodu a tedy bezdůvodným obohacením. Bezdůvodné obohacení má povahu subsidiární a přichází do úvahy jen tam, kde nárok nelze odvodit z jiného právního titulu. Pokud se podílový spoluvlastník domáhá náhrady vůči druhému podílovému spoluvlastníkovi z toho důvodu, že užívá společnou věc nad rámec svého podílu na společné věci bez dohody s ním, jde o nárok, který se opírá o zákonné ustanovení § 137 odst. 1 obč. zák. , ze kterého vyplývá v jakém rozsahu se ten který podílový spoluvlastník podílí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci. Nárok, který se opírá o zákonné ustanovení nemůže být nárokem bezdůvodným ve smyslu ustanovení občanského zákoníku o bezdůvodném obohacení. Ustanovení o bezdůvodném obohacení mají povahu kogentní a nelze je proto nepřipustným způsobem extenzivně vykládat. Takový výklad se dostává do extrémního rozporu se smyslem a účelem těchto ustanovení. Ústavní soud již v minulosti dovedl, že výklad jednoduchého práva, který je v extrémním rozporu s kogentním ustanovením zákona znamená porušení práva na spravedlivý proces.**

#### Ústavní soud

rozhodl v senátu složeném z předsedy o ústavní stížnosti stěžovatelů J. S. a J. Š., obou zastoupených JUDr. Z. O., advokátem, směřující proti rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 19. května 2005, č. j. 14 Co 448/2004-152, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení a S. S., zastoupeného JUDr. Z. K., advokátem, takto:

Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 19. května 2005, č. j. 14 Co 448/2004-152, se zrušuje.

#### Odůvodnění

##### I.

Stěžovatelé se včas a řádně podanou ústavní stížností domáhali zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku. Tímto rozsudkem Krajský soud v Plzni jako soud odvolací změnil rozsudek Okresního soudu v Klatovech ze dne 12. května 2004, č. j. 4 C 15/2002-129, ve výroku II. tak, že žalobu, kterou se žalobkyně c) a žalobce d) [stěžovatelé] domáhali každý zaplacení částky ve výši 4.652 Kč po žalovaném (vedlejší účastník), zamítl. Po skutkové stránce se jednalo v dané věci o to, že žalovaný užívá v nemovitosti, jejímiž spoluvlastníky jsou kromě něj a dalších osob i žalobci c) a d), byt o větší podlahové ploše, než odpovídá jeho spoluvlastnickému podílu. Tento užitek je žalovaný podle názoru soudu prvního stupně povinen kompenzovat ve vztahu k žalobcům c) a d), přičemž výši tohoto užitku stanovil soud

prvního stupně jako cenu nájmu za užívání bytu. Odvolací soud při posuzování dané problematiky a aplikaci § 137 odst. 1 občanského zákoníku (dále jen „obč. zák.“), vycházel v souladu s ustálenou judikaturou z toho, že podílovému spoluvlastníkovi, který užívá společnou věc nad rozsah svého spoluvlastnického podílu, vzniká bezdůvodné obohacení, za které musí ostatním spoluvlastníkům poskytnout peněžitou náhradu jako ekonomickou protihodnotu toho, co nemůže být vráceno. Bezdůvodné obohacení podílového spoluvlastníka vzniká přitom bez ohledu na to, zda je užívání věci upraveno dohodou spoluvlastníků, pokud byť i z konkludentně uzavřené dohody spoluvlastníků nevyplývá nic jiného (např. že si za užívání nad rámec odpovídající spoluvlastnickému podílu nebudou nic hradit). Odvolací soud v této souvislosti konstatoval, že z obsahu spisu lze dovodit, že mezi spornými stranami byla konkludentně uzavřena dohoda o tom, že si navzájem nebudou nic hradit, neboť způsob užívání nemovitosti spoluvlastníky je stejný již několik desítek let a tato situace se nezměnila ani poté, co se žalobci c) a d) stali v roce 1992 spoluvlastníky předmětné nemovitosti. Odvolací soud uzavřel, že mezi žalobci c) a d) a žalovaným platí od roku 1992 konkludentně uzavřená dohoda, která svědčí o tom, že si její účastníci za užívání nemovitosti nad rámec odpovídající spoluvlastnickému podílu nebudou poskytovat jakákoliv další plnění. Odvolací soud kromě výše uvedeného posoudil vzhledem ke všem okolnostem případu jednání žalobců c) a d) za šikanózní, tedy v rozporu s dobrými mravy ve smyslu § 3 odst. 1 obč. zák.

Stěžovatelé v ústavní stížnosti namítali porušení čl. 11 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), vyjadřující obecnou vůli po majetkové rovnosti spočívající jak v oprávnění majetek vlastnit a nabývat, tak i obecnou vůli dávající rovnost všem vlastníkům respektovat a být respektován v ochraně svého majetku, a dále namítali porušení čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny. Stěžovatelé vyjádřili přesvědčení, že výkon vlastnického práva vedlejšího účastníka je zneužíván na jejich úkor. Odvolací soud svým rozhodnutím potvrdil nerovný stav a ochranu vlastnictví porušil ve prospěch jednoho spoluvlastníka na úkor jiného. Nelze dovodit uzavření konkludentní smlouvy se žalovaným pouze z faktu, že až do smrti S. S. (otce vedlejšího účastníka) po něm (otci vedlejšího účastníka) nepožadovali vydání bezdůvodného obohacení. To vyplývá i ze skutečnosti, že stěžovatelé podali žalobu na vedlejšího účastníka v době, kdy ještě nebylo ukončeno dědické řízení po jeho zemřelém otci. Stěžovatelé stejně jako v odvolacím řízení poukázali na rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. dubna 2004, č. j. 22 Cdo 2624/2003-472, podle něhož podílovému spoluvlastníku, který užívá věc nad rozsah svého spoluvlastnického podílu, vzniká bezdůvodné obohacení, za které musí ostatním spoluvlastníkům poskytnout peněžitou náhradu, bez ohledu na to, zda o užívání rozhodla většina spoluvlastníků, počítaná podle velikosti jejich podílů nebo zda bylo upraveno jejich dohodou, nebo o užívání rozhodl soud. Porušení práva na spravedlivý proces spatřují stěžovatelé v tom, že odvolací soud rozhodl ve věci způsobem, který není v souladu se spravedlivým výkladem Listiny, občanského zákoníku a ustálené judikatury a rozhodl na základě důkazů v řízení neprovedených.

## II.

Krajský soud v Plzni jako účastník řízení zcela odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Vyjádřil přesvědčení, že postupem soudu nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelů.

Vedlejší účastník řízení ve vyjádření k ústavní stížnosti konstatoval, že ústavní stížnost je nedůvodná, neboť řízení před soudy obou stupňů probíhalo zcela standardně podle platných procesních předpisů. Soudy obou stupňů se v plném rozsahu vypořádaly se skutkovými tvrzeními žalobců i s procesní obranou vedlejšího účastníka. Vyjádřil přesvědčení, že nikdy

nevykonával své vlastnické právo na újmu či ke škodě kohokoli jiného. Jsou to naopak stěžovatelé, kteří postupují v rozporu s dobrými mravy. Spoluvlastnictví představuje jednotu práv a povinností a pokud spoluvlastník neplní žádné povinnosti ve vztahu k předmětu vlastnictví, nemá podle přesvědčení vedlejšího účastníka nárok na příjem jakýchkoli užitků. Odvolací soud rozhodl zcela v souladu s konstantní judikaturou a zcela v souladu s ústavními principy.

### III.

Ústavní soud se mohl ústavní stížností přímo zabývat, protože dovolání nebylo v dané věci přípustné s ohledem na § 237 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu, neboť se jednalo o peněžité plnění nepřevyšující částku 20.000 Kč.

Podle článku 83 Ústavy ČR je základním úkolem Ústavního soudu ochrana ústavnosti. Ústavní soud musí ve své činnosti respektovat jeden z hlavních principů právního státu, podle něhož státní moc lze uplatňovat jen v případech a v mezích stanovených zákonem a to způsobem, který zákon stanoví ( čl. 2 odst. 2 Listiny ). Do rozhodovací činnosti obecných soudů je proto Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena základní práva a svobody stěžovatelů chráněné ústavním zákonem. Ústavní soud tedy není vrcholnou třetí instancí v systému obecného soudnictví a není ani součástí soustavy obecných soudů. Proto mu zpravidla nepřísluší „přehodnocovat“ hodnocení dokazování provedené obecnými soudy (a to ani tehdy, pokud by se s ním sám neztotožňoval), pokud jím nejsou porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele. Ústavní soud by tedy mohl hodnotit provedené důkazy v rozporu s hodnocením, jež provedly soudy obecné, jen výjimečně. Uvedené principy našly odraz rovněž ve skutečnosti, že nesprávná aplikace jednoduchého práva obecnými soudy zpravidla nemá za následek porušení základních práv a svobod; to může nastat, jak Ústavní soud konstatoval v řadě svých rozhodnutí (např. nález ze dne 8. července 1999, sp. zn. III. ÚS 224/98, publ. in: Sbíрка nálezů a usnesení ÚS, sv. 15, č. 98) až v případě, že dojde k porušení některé z těchto norem jednoduchého práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus).

V dané věci se Ústavní soud zabýval otázkou, zda na straně stěžovatelů došlo rozhodnutím odvolacího soudu k porušení jejich vlastnického práva ve smyslu čl. 11 Listiny, resp. zda došlo k porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny.

Odvolací soud svoje rozhodnutí postavil na závěru, že mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem byla uzavřena konkludentní smlouva, z níž má vyplývat, že stěžovatelé nebudou požadovat po vedlejším účastníkovi žádné plnění za to, že vedlejší účastník užívá nemovitost nad rozsah svého spoluvlastnického podílu. Konkludentní dohoda s výše zmiňovaným obsahem mohla být uzavřena mezi otcem vedlejšího účastníka a stěžovatelem, příp. i mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem. Tato dohoda ovšem vycházela z právního stavu, který mezi spoluvlastníky trval až do smrti S. S. staršího (14. dubna 2001). Smrtí S. S. staršího došlo k zásadní změně poměrů ve spoluvlastnických vztazích, na niž stěžovatelé reagovali snahou o vyřešení situace, kdy vedlejší účastník užívá nemovitost nad rámec svého spoluvlastnického podílu, úpravou hospodaření s věcí tak, aby odpovídala spoluvlastnickým podílům. Tuto snahu dokumentuje již to, že poté, co se stěžovatelé nedohodli s vedlejším účastníkem na úpravě hospodaření s nemovitostí, podali žalobu na zaplacení částky představující bezdůvodné obohacení na straně vedlejšího účastníka. Z toho lze usuzovat, že v

žádné dohodě výše uvedeného obsahu po smrti otce vedlejšího účastníka nechtěli pokračovat, natož uzavírat, třeba i konkludentně dohodu novou. Skutečnou vůli stěžovatelů naznačuje i to, že obdobnou dohodu o úpravě hospodaření s věcí uzavřeli s další spoluvlastnicí E. M. (sestrou vedlejšího účastníka). Odvolací soud výše uvedené skutečnosti nezohlednil a postavil svoje rozhodnutí na závěrech, které ze skutkových zjištění v žádném případě nevyplývají. Svým rozhodnutím tak nejenže porušil právo stěžovatelů na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 Listiny, ale zároveň postupoval v rozporu s principy spravedlivého procesu, který je zaručen v čl. 36 odst. 1 Listiny. Navíc, pokud by byl přijat závěr odvolacího soudu o existenci konkludentní dohody, zafixoval by se tím prakticky natrvalo stav, kdy jeden ze spoluvlastníků užívá společnou věc nad rámec svého spoluvlastnického podílu, ale nemusí za to poskytovat ostatním spoluvlastníkům žádné protiplnění. Tím by samozřejmě docházelo k porušení principu rovnosti ve vlastnických právech mezi jednotlivými spoluvlastníky.

Kromě výše uvedeného Ústavní soud konstatuje, že nesdílí názor odvolacího soudu, že plnění za užívání předmětu podílového spoluvlastnictví podílovým spoluvlastníkem nad rámec jeho spoluvlastnického podílu na společné věci je plněním bez právního důvodu a tedy bezdůvodným obohacením. I když mezi podílovými spoluvlastníky nedojde k dohodě o hospodaření se společnou věcí a jeden nebo více podílových spoluvlastníků věc užívá, nelze učinit závěr, že věc užívají bez právního důvodu, neboť tímto důvodem je již jejich spoluvlastnické právo. Ujme-li se některý ze spoluvlastníků vlády nad společnou věcí bez dohody s ostatními spoluvlastníky, nejde o stav užívání věci bez právního důvodu, ale o užívání věci z titulu spoluvlastnického práva, které musí všechny subjekty stojící mimo okruh spoluvlastníků s ohledem na § 139 odst. 1 obč. zák. respektovat. Pouze spoluvlastníci vůči sobě navzájem mohou z takto nastoleného vztahu vyvozovat nároky a případně se domáhat jiné úpravy užívání věci. Vztahy mezi podílovými spoluvlastníky jsou upraveny, pokud nedojde k dohodě mezi nimi, ustanoveními zákona, které zakládají vznik nároků mezi nimi.

O bezdůvodné obohacení podle zákona jde tehdy, jestliže byl získán majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z neplatného právního úkonu, plněním z právního důvodu, který odpadl, prospěch získaný z nepoctivých zdrojů, jakož i majetkový prospěch získaný tím, za koho bylo plněno někým jiným. Ani o jeden z těchto případů nemůže jít tam, kde spoluvlastník užívá věc nad rámec svého spoluvlastnického podílu, protože tuto věc neužívá bez právního důvodu, a to ani ve vztahu k té části společné věci, kterou užívá bez dohody s ostatními podílovými spoluvlastníky nad rámec svého spoluvlastnického podílu, neboť jeho podíl na společné věci není reálně oddělen, ale je podílem toliko ideálním, v rámci kterého nelze oddělit, co je výlučně jeho podíl a co je výlučně podíl druhého spoluvlastníka či podíly zbývajících spoluvlastníků. Bezdůvodné obohacení má povahu subsidiární a přichází do úvahy jen tam, kde nárok nelze odvodit z jiného právního titulu.

Pokud se podílový spoluvlastník domáhá náhrady vůči druhému podílovému spoluvlastníkovi z toho důvodu, že užívá společnou věc nad rámec svého podílu na společné věci bez dohody s ním, jde o nárok, který se opírá o zákonné ustanovení § 137 odst. 1 obč. zák., ze kterého vyplývá v jakém rozsahu se ten který podílový spoluvlastník podílí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci. Nárok, který se opírá o zákonné ustanovení nemůže být nárokem bezdůvodným ve smyslu ustanovení občanského zákoníku o bezdůvodném obohacení. Ustanovení o bezdůvodném obohacení mají povahu kogentní a nelze je proto nepřípustným způsobem extenzivně vykládat. Takový výklad se dostává do extrémního rozporu se smyslem a účelem těchto ustanovení. Jak již bylo uvedeno výše Ústavní soud již v minulosti dovodil, že výklad jednoduchého práva, který je v

extrémním rozporu s kogentním ustanovením zákona znamená porušení práva na spravedlivý proces. Tak tomu je z tohoto důvodu i v posuzovaném případě.

Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelů vyhověl a napadený rozsudek Krajského soudu v Plzni zrušil podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb. , o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Poučení:

Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 22. února 2006